

„Sohasem éreztem magam késznek”

Emlékezés a húsz éve halott Sallai Istvánra

A könyvtáros szakma 1979. január 17-én temette el a január 8-án meghalt Sallai Istvánt. Akkort éppen hibátlan tél volt: csikorgó fagy, behavazott temető, hidegen szikrázó napsütés. Belső megrendülésünk és a külső világ dermedtségének találkozása különös kinnal jegyzett el bennünket. Hogy ne felejtünk.

És valóban: Sallai Istvánt nem is lehet elfelejteni. Azok, akik még „színről színre” látták, akik – máig sincsenek kevesen – tanultak tőle, kooperáltak vele, testi mivoltában is fel tudják idézni. Hátrafésült őszes haj, magas homlok, két nehezen simuló fül, minduntalan háztető formába felfutó erős szemöldök a tás-kás, kissé ferde szempár fölött, egyenes metszésű orr, alatta előre ugró pamacs bajusz (meglehet) a nőies száj némi leplezésére, végül pedig a (mintha) nem eléggé határozott áll tette ki máig gyászoltunk arcát.

Arra emlékezhetni még erről a szabálytalan arcról, hogy „panta rhei”, minden mozog-folyik rajta felettébb szenzibilis tulajdonosának szellemi-érzelmi folyamatait hűen tükröztetve. Nem kevésbé játszottak beszélő szerepet tenyerei, amelyek hol ökölbe szorítva, hol összecsiptetett ujjakkal, hol meg félig kitérve és olykor az ég felé emelve kísérték vitáit-szónoklatait.

Különlegessége – jól megjegyezhetősége – általában a Vörös Október ruha-gyár konfekciójába bújtatott habitusában ugyancsak megmutatkozott. Noha ezek a termékek szinte egyenruhának tűntek, de hát Sallai István egyénítve, meghajlott háttal és a járdákon önkéntelenül a falak felé oldalogva, mintegy védelmüket keresve, hordta őket. A maga sajátosságában Sallai István megjelenése a kelet-közép-európai értelmiségit szimbolizálta. Ha egy protagonista alakította volna így efféle szerepét, nem győzték volna művészetét dicsérni.

Emlékezetéhez méltónak és igazságosnak tartom, ha – végre – nyíltan szólok róla: Sallai István – talán utolsó évtizedének kivételével – közéletileg egész pályafutása alatt félt valamitől és valakitől. Félt mint a kisszállási uradalom egyik majorjának néptanítója, mint az Országos Népkönyvtári Központ alapítója és főnöke, mint az OSZK Módszertani Kabinetjének osztályvezetője és mint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ „lett légyen bármilyen beosztású munkatársa”, hogy e ponton Papp István szavait vegyem kölcsön.

Neki sem adatott meg a bibói „félelem nélküli élet” kegyelme. A nyíltan konfrontáló keveseken kívül az „élni kell” jegyében külsőre ő is lojális volt a politikában. Ezért a rendszer sem volt rossz hozzá: szakmailag szoros együttműködésben állt vele, s noha formálisan nem bízott rá minősítetten első osztályú vezető pozíciót, szépen dekorálta, hisz kiváló népművelő lett, a Szabó Ervin emlékérem és a Munka Érdemrend arany és ezüst fokozatának kitüntetettje.

Igazában konspiratív ellenzékiként határozható meg. A Művelődési Minisztérium egyik – itt elhallgatott nevű – könyvtárügyi főelőadója egyszer azt találta mondani, hogy „Sallai bátyám (sic!) te már megint valami angol szakkönyvet olvastál, mert a szovjet példára hivatkozol.” Kollégánk nem is sejtette, hogy mennyire fejen találta a szöveget, bár Sallai István a szovjet könyvtárügy tényleges eredményeit soha el nem tagadta.

A félelem a legtöbb embert félreállásra, visszahúzódsra késztet, Sallait ellenkezőleg: szakmai „muszáj-Herkulesse” avatta. Ebbéli állapotában szerezte erkölcsi és szaktárgyi érdemeit. Kitaró sugallatára recskiek és nem recski „flepnik” válhattak a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és még ki tudja hány magyarországi könyvtár munkatársává. Egytől egyig olyanok, akiknek ajánlólevele csupán az emberi tisztesség, tehetség és szorgalom volt.

A könyvtárak, mindenekelőtt a közművelődési könyvtárak ügyét nála senki sem tudta több láttató érvvel, néha furlanggal és nagyobb impulzivitással – ha kellett (és hányszor kellett) – védeni, illetve – ha úgy hozta a helyzet (és sokszor hozta úgy) – kedvezőbb pozíciókba vonszolni.

A néptanító képzettségű Sallai István, amikor 1949-ben könyvtárossá tette őt a „sors, fátum, alkalom”, egyszerre kezdett felsőfokú önművelésbe és elemi oktatásba. Az önművelés elején Sebestyén Géza állt, majd sorra következett a hazai és a külföldi könyvtárosi progresszió nagyjainak megismerése, esetenként meghaladása. Az elemi oktatásra a népkönyvtár-alapító gyakorlat kényszerítette. E tekintetben – némi túlzással szólva – százsámra könyvtárosokat kellett produkálnia, mégpedig a könyvtári betűvetést, az ún. „könyvtárírást” és legalább a szakmai alapműveleteket ismerő könyvtárosokat.

Csakhamar kibontakozó publikációs tevékenysége az iménti elemi szintről indult el, majd vált mind változatosabb és magasabb színvonalú szakmai tartalmak hordozójává. Ő, aki írásaiban a falusi könyvtárakkal kezdte, később a legkülönfélébb könyvtártípusok és az egész ügy legkülönfélébb lét- és részletkérdéseiről elmélkedett és vitatkozott. Végül a főiskolai és egyetemi könyvtárak funkcionális és építészeti kérdéseivel birkózva hagyta kényszerűen abba előadói-szakírói munkásságát.

Az operatív munkába mindig kérlelhetetlenül befogott Sallai István rengeteget publikált. Cikkei és tanulmányai – mondhatni – éppen operatív tevékenységének letisztult bölcselmeit tárgyazzák. Csupán a Könyvtárosban 135 cikke jelent meg 1949 és 1978 között. Ezen kívül számos jelentkezése olvasható más orgánumban is: az Alföldben, Könyvtári Figyelőben, Magyar Könyvszemlében, Valóságban. A külföldi szaklapokban sem ritkák a Sallai-cikkek.

Megegett, hogy egyik-másik írása egészen más sínekre váltotta át a közművelődési könyvtárakat. Ilyen volt pl. a Korszerű közművelődési könyvtár c. cikke (Könyvtáros, 1961. december) és az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1968. évi békéscsabai ülésére készített előterjesztése, amely végképp a public library igényét és – fokozatosan – valóságát honosította meg a hazai közművelődési könyvtárügyben. Ennek láttán lehetett Sallai István szaktekintély az ún. baráti országok régies koncepciókba beleragadó könyvtárügyi számára is.

Tudását mind fejlettebb szinten bemutató szintézisek iránti (megvalósult) törekvéséről monográfiái vallanak (A könyvtári munka albuma – Gerő Gyulával, 1953; A könyvtári munka /üzemi és falusi könyvtárakban/, 1953; A könyvtáros

kézikönyve – Sebestyén Gézával, 1956, 1965; A szabadpolcos közművelődési könyvtár – Vargha Balázssal, 1964; Könyvtártan – Sebestyén Gézával, 1968; Könyvtárépítési tapasztalatok, 1973). Az e vonatkozásban megfigyelhető „társ-szerzős” megoldások cikkeiben-tanulmányaiban is gyakorta felbukkannak, mintegy annak bizonyosságául, hogy Sallai szerette a kollektív munkát.

A doktrinéség messze elkerülte: demokrata volt abban is, ahogyan figyelt, ahogyan előadott, ahogyan írt. Megnyilvánulásaiban ott húzódtott meg a könnyen kitesző üzenet: „ma így gondolom, lehet, hogy más jobban gondolja” vagy „ha e kérdéskörben jobban elmélyedek, lehet, hogy más következtetésre jutok”. Tehát legigazibb lényegét tárta fel Katsányi Sándornak adott 1977. évi interjújában, amikor ezt mondta: „Sohasem éreztem magam 'kész'-nek.” Meggyőződésem, hogy ez volna az az életérzés, amelyet szakmánk gyakorlása közben ki kellene magunkban fejlesztenünk. Soha nem volt rá nagyobb szükség, mint szédítő fejlődést produkáló napjainkban.

Akik a fentieknél bővebbet és pontosabbat szeretnének olvasni Sallai Istvánról, azon – remélhetőleg – sokaknak szíves figyelmébe ajánlom a Könyvtáros 1977. évi 2. számát, amelyből megismerhetik Sallai István önértékelését, továbbá ugyanezen folyóirat 1979. évi 3. számát, amelyben a könyvtáros szakma búcsúzik nagy halottjától.

Futala Tibor

70 éve született Fodor András

Az út

*El kéne mindent mondanom
az útról. Nem lehet.
A nedves jázmin illata, a lombok,
a kő, a fű, a pirregő neszek
trják helyettem véghetetlen,
gyönyörű versüket.*

Ha élne, február 28-án volna 70 éves Fodor András, ha nem kellett volna Tőle búcsút vennünk már 1997 nyarán (ld. 3K 1997. augusztusi szám). A hetvenedik „születésnap” természetesen elmélkedésre készítet. Nemcsak azért, mert az úr, amit Fodor András maga után hagyott, az idők múlásával sem látszik csökkenni. Nemcsak azért, mert szellemi jelenléte most is valós és állandó (csak a napokban jelent meg *Jelkereső* című műfordításkötete, egy valóságos kis világirodalmi antológia, amelyet még ő maga rendezett sajtó alá). Nem is csak azért, mert e hetvenedik születésnapon – úgy érezzük legalábbis – úgy ünnepelhettük volna, ahogyan a korábbi kerekszámú évfordulókon nem, vagyis méltó módon. E méltó mód azt jelentette-jelenthette volna, hogy immáron nemcsak mi tudhatjuk, tudjuk, ki is valójában az ünnepelt. A sok évtizedes mellőzöttség, a publikációit fogadó, tán a mellőzöttségnél is bántóbb vállveregetés időszakai elmúltak. Nem-

csak a Kossuth-díj, de az irodalomkritika is jelezte, Fodor András, ha későn is, immáron saját rangján, vagyis a legnagyobbak közt tartják számon. A mindenkor, a legkorábbi években is rá olyigen jellemző sokoldalúság, sokműfajúság, ne féljünk kimondani a szót, egyetemesség: az évtizedek során bizonyította, kicsoda is Fodor András. És itt nemcsak arról van szó, hogy tökélyre érett a lírikus, a legnagyobbak közé jutott a műfordító, hogy műfajteremtőnek, egy új kánon alapítójának bizonyult a naplóíró, hogy beérett az esszéista, hogy elfogadottá, szinte már természetessé vált az általa bevezetett „átjárás” irodalom és zene, irodalom és képzőművészet, irodalom és film között... Világosan láthatóvá vált az a szellemi képlet, amit Fodor András – tán az utolsók egyikeként – megtestesített, megvalósított, egyéniségében-személyiségében felmutatott.

Poprády Géza – aki könyvtáros kollégái nevében búcsúzott tőle – a sírnál azt is hangsúlyozta, hogy Fodor András könyvtáros volt: „Ritka, igen ritka az olyan példa, amikor valaki nemcsak a sötét időkben, hanem azok múltával is könyvtáros marad. E ritka példák közé tartozik Fodor András – immár visszavonhatatlanul... a példa erejével, megcáfolhatatlanságával igazolta: szellemi nagyság és könyvtárosság, országos név és könyvtári aprómunka nem összeférhetetlenek”. Így igaz. Am igaz az is, hogy Fodor András valamiképp utolsó mohikán volt. (Mint – mutatis mutandis, az ugyancsak e számunkban elbúcsúztatott Bisztray Ádám is, egyébként Fodor fölfedezettje, tanítványa, szinte szellemi gyermeke.) Utolsó azok közül, akik egyszerre lehettek és voltak a szellemi elit több változatában is első. Halála után közvetlenül egy rádiós riporter arról faggatta kollégáit, hogy milyen verseket írt Fodor András a könyvtárról, könyvtárosságról. Természetesen nem írt ilyen verseket, amiként Arany sem írt tanár-verseket, Szabó Lőrinc sem újdondász-költeményeket. De hogy könyvtáros volt, az meghatározta alkatát, műveltségét, tán még beszédmódját is. Hogyne nyomta volna rá bélyegét verseire, ha nem is azok tematikájára, közvetlen-litterális értelmére. Valamiképp a könyvtárosság, a könyvtári lét belső lényegét mutatta fel Fodor András, és ezért lehet példa számunkra, érvénycs, nekünk szóló példa. A példa persze követésre és nem másolásra hív. Ez utóbbi amúgyis reménytelen lenne. Abban, lehet az utolsók közé tartozott Fodor András, hogy szerves egységbe, organikus rendbe, egyéniségbe építve tudott költő és könyvtáros, szellemtörténeti szempontból is jelentős egyéniség és könyvtáros, művész és könyvtáros lenni, abban azonban tán követhető, hogy ne csak könyvtárosok legyünk, ne csak egy szakma jobb-rosszabb képviselői, ne csak fizetésünket a könyvtáraktól húzó „dolgozók” legyünk, hanem többek annál, és mindenekelőtt hűségeseink. Fodor András könyvtári pályafutása a hűség példája is, szándéka szerint most, a hetvenedik éve betöltésekor ment volna nyugdíjba, már második éve nyugszik a Farkasréti temetőben. (gy. e.)

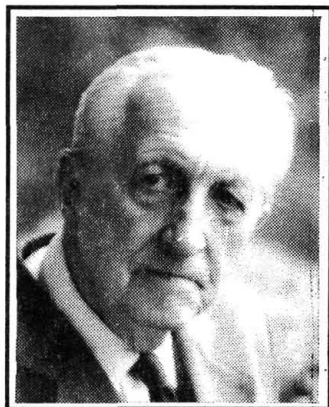

Pajkossy György

1919–1998

Tisztelt gyászoló közönség!

Dr. Pajkossy Györgytől búcsúznak az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai, akik közül sokan őt mint a könyvtár fősztályvezetőjét tisztelték és becsülték, mások az aktív évek után fő műve, A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája című hatalmas vállalkozás létrehozójaként és majd' két évtizeden keresztül alkotójaként ismerték. Nem tudnánk méltóképpen felidézni gazdag életművét, ha nem utalnánk, ha csak néhány szóval is, azokra az évekre, amelyek a nemzeti könyvtári évtizedeket megelőzték. Előbb magyar-francia szakos tanári oklevelet szerzett, majd tanulmányait folytatva jog-és államtudományi doktor lett. Könyvtári pályafutását

1943-ban díjtalan gyakornokként kezdte a budapesti Egyetemi Könyvtárban, majd az igazgató titkára lett, 1952-től pedig osztályvezetőként a szerzeményi osztály átszervezését, az egyetemi könyvtári hálózat kiépítését gondozta. Az Egyetemi Könyvtár korszerűsítésében múlhatatlan érdemeket szerzett. Szakmai tevékenységét fontos publikációk kísérték, előbb az Országos Könyvtári Központ kiadványaként összefoglalta a könyvtári munka belső megszervezésének, statisztikájának, szabványainak kérdéseit, később pedig tájékoztató segédletet állított össze tanszéki könyvtárosok számára. A könyvtáros társadalom rangos megbízásokkal értékelte tevékenységét: ellátta az MTA Könyvtártudományi Főbizottságának titkári teendőit és elnöke volt az Országos Könyvtárügyi Tanács állománygyarapítási szakbizottságának. Részt vett az állománygyarapítási együttműködés megszervezésében, és e kérdés országos szakfelügyelője is volt.

Dr. Pajkossy György 1959 szeptemberétől dolgozott az Országos Széchényi Könyvtárban, előbb fősztályvezető-helyettesként, majd 1960-tól az I., törzsgyűjteményi fősztály vezetője lett. E minőségben különös figyelmet fordított a gyarapítási munka újjászervezésére, felismerve azt, hogy az állományépítés minden nemzeti könyvtári tevékenység alapja és meghatározója. Jelentős szerepet vállalt a hírlap-mikrofilmlezési program megtervezésében és máig eredményeket hozó beindításában. Nevéhez fűződik a hírlaptár decentralizálása kapcsán a korábbi két gyarapítás, illetve olvasószolgálat egyesítésére vonatkozó javaslat kidolgozása.

1973 szeptemberében vette át a nyilvános szolgálati és különgyűjteményi fősztály vezetését. Új feladatkörében fő munkája az OSZK várbéli olvasószolgálatának előkészítése és megszervezése volt, összefoglalva és továbbfejlesztve a kérdés akkor már évtizede tartó vizsgálódásainak eredményeit. Műhelymunkák, tanulmányúti jelentések, szakmai javaslatok után az OSZK 1979. évi évkönyvében jelent meg A nemzeti könyvtár központi gyűjteményeinek olvasószolgálat a Budavári Palotában című meghatározó jelentőségű tanulmány a, amely máig

tartó érvénnyel szabta meg az OSZK olvasó- és tájékoztató szolgálata elé állított követelményeiket és az ezek igényes kielégítését szolgáló munkafolyamatok rendjét, a központi olvasótermek feladatrendszerét, a kézikönyvtárak gyűjtőkörét és kialakításuk gyarapítási és feldolgozó feladatait. A munka feltételeit biztosító gazdasági és technikai körülmények természetesen változtak az idők folyamán, de az a szakmai alaposság, igényesség, gondosság, amellyel a legkisebb részletekig megtervezte a majdani olvasószolgálati munka színhelyeit, eszközeit és működését, nekünk, e feladatkörben utódainak is például szolgál.

Amikor az Országos Széchényi Könyvtár budavári épülete megnyílt, dr. Pajkossy György – immár nyugdíjasként – A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája köteteinek szerkesztését irányította. A kurrens nemzeti irodalomtudományi szakbibliográfia folytatásának gondolata – az évszázados múlt hagyományait követve – a hetvenes évek közepén éppen a Pajkossy György által irányított OSZK-műhelyben indult útjára. Gondos előkészületek, szakmai vizsgáldások, tanulmányok, próbafüzet kiadása előzte meg a nagyszabású munka érdemi megkezdését. Pajkossy György mint főszerkesztő jegyezte a könyvtár olvasószolgálati és tájékoztató osztályán változó szerkesztőkkel, de mindig azonos gondossággal készült köteteket hét éven keresztül, az 1979-ben megjelent 1976. évtől egészen az 1981-es tárgyévi kötetig. Az irodalomtudományi és a bibliográfiai szakmai körökben egyaránt nagyra értékelt szerkesztőségi műhely irányítása mellett maga vállalta az 1971–1975. évi összevont kötet készítését, ez a két-kötetes munka – a tudományos kutatási alapok támogatását is kiérdemelve – 1989-ben jelent meg. Magától értetődik, hogy – bár egyre törődöttebb egészségi állapotban, de töretlen szellemi erővel és akarattal – személyes feladatának tartotta a sorozatból még hiányzó 1966–1970. évi összevont kötetek elkészítését, és az is természetes, hogy be is fejezte a művet, az utolsó adatig sajátjaként harcolva a minél jobb, minél hibátlanabb bibliográfia létrehozásáért, hiszen joggal tudhatta azt, hogy a mű a magyar kultúra történetének örök tanúja marad. A művek közül az elsőt Sebestyén Géza, a másodikat Kozocsa Sándor emlékének ajánlotta – szakmai, emberi értékrendjéről is tájékoztatva ezzel.

A Munka Érdemrend ezüst fokozatát kétszer is elnyerte, a könyvtáros társadalom pedig 1992-ben legnagyobb kitüntetésével, az első ízben akkor kiadott Szinyei József díjjal ismerte el kimagasló szakmai érdemeit.

A búcsúzó három emléket emel ki a magáéiból: az elsőt 1964 őszéről, amikor mint gyakorló könyvtárszakos hallgató, a külföldi könyvek gyarapítási csoportjának munkájában közreműködve, maga is részese lehetett a Pajkossy György által irányított állománygyarapítási tevékenységnek. A másodikat 1987–1988 fordulójáról, amikor az akkor létrejövő Olvasószolgálati és Tájékoztató főosztály frissen érkezett vezetőjeként alapvető forrásmunkaként használhatta Pajkossy György korábban már méltatót dolgozatát – ő nevezte így, ilyen szerényen –, és hallgathatta meg észrevételeit az új főosztály leendő munkájával kapcsolatos elképzeléseiről, terveiről. A harmadik már a legutolsó könyvtári évekből való, amikor fiai hozták be autóval az OSZK-ba: már nehezebbre esett a járás, de mindvégig maga tartotta a kezében a bibliográfia befejező kötetének munkálatait, és maga intézte a kiadás ügyes-bajos teendőit. Talán nem túlzás állítani: a bibliográfia hosszabbította meg – és milyen jó, hogy erre sor kerülhetett! – Pajkossy György szakmai életútját.

Tisztelt gyászolók!

Az életmű kiemelkedő pontjainak, egy érdemes pályafutás tényeinek ismeretése után hadd legyen most tolmácsa Dr. Pajkossy György legrégebbi közvetlen munkatársának, Dr. Wix Györgynének, aki személyes gondolatait tartalmazó sorainak felolvasását bízta rám.

»A kézírás mindenkire jellemző, mint az köztudott. Pajkossy György kézírása, a szép, kiírt, de ugyanakkor világosan olvasható betűk, a még öreg korában is esztétikus, pontos íráskép, a határozott, pontos, egyenes sorok tükrözték írójukat. A pontosság és rend szeretete, a világos fogalmazás, a részletekbe menő gondos odafigyelés – csupa olyan követelmény, amelyet magánál megvalósított és főnként munkatársaitól elvárt. Ehhez társult még széleskörű műveltség, a könyvtári főfeladatok követelményeinek alapos ismerete. Így aztán még azok is igen sokat tanulhattak Tőle, akiknek nem éppen elismerő véleményt mondott egy-egy észrevétele kapcsán. Főosztályvezetőként is minden beosztottjával közvetlenül közölte ezeket az észrevételeket – sohasem úgynevezett szolgálati úton –, és ugyanakkor meg is magyarázta, hogy mit tart helyesnek és miért. Akik később ismerték meg, nyilván nem is értik, miért tartottak Tőle régi munkatársai, mert ők lényének már csak a másik oldalát ismerték, a rendkívül emberi, segítőkész oldalt, amelyet azonban valami különös puritánságból adódóan titkolt. Idős kolléganő, akihez eljárt, hogy ne legyen olyan magányos; beteg, akinek a kórházba virágot küldtetett, korábban is megismerhette ezt az oldalát is egy rendkívüli egyéniségnek. Kétfajta kifejezése volt az elismerésre: „van tartása” volt az egyik, „igazi európai” volt a másik. Mindkettő Őt jellemezte legtalálósabban.

Tisztelt gyászolók! Az Országos Széchényi Könyvtár nevében búcsúzom Dr. Pajkossy Györgytől. Isten Véled, Gyurka bácsi! Emlékedet megőrizzük.«

Ottovay László

(Elhangzott Dr. Pajkossy György temetésén a Farkasréti temetőben, 1999. január 6-án.)

Bisztray Ádám halálára

*„Embernek lenni nagyon nehéz,
de másnak lenni nem érdemes”
(Albert Schweitzer)*

Vélhetően jó néhány embernek van olyan „titkos génrokona”, akiről elmondhatja: élete egy bizonyos szakaszában fontos, meghatározó jelentőségű volt. Az idő múltával, a körülmények változásával azonban ez a kapcsolat a személyes együttlétek hiánya okán a sors medrében utat vágva magának bűvőpatakká vált. Ilyen, sorsomra ható, pályámat meghatározó ember volt Bisztray Ádám, akivel 1972-ben, első munkahelyemen, az Agrárgazdassági Kutató Intézet szakkönyvtárában ismerkedtem meg. Tizenhárom évig volt a főnököm, de ez a szikár, hivatalos tény az évek során mély, igaz és bensőséges kapcsolattá teljesedett ki. Mentorom, „bátyám”, s remélem, barátom volt ő. A közöttünk lévő korkülönb-

seg nem adott alkalmat arra, hogy tegezzem, de ezt soha nem bántam, mert éppen ez a szemérmes, tiszteletteljes magázódás volt az, amivel számomra egészen egyedivé, személyét soha senki mással be nem helyettesíthetővé tette kettőnk kapcsolatát. Nála szerényebb embert nemigen ismertem. Soha nem kérkedett tudásával, tehetségével, pedig afféle huszadik századvegi polihisztor volt – édesapja révén jártas a műszaki tudományokban, végzettsége okán agrárközgazdász és könyvtáros, ám elsősorban író és költő – aki magától értetődőnek vette, hogy latinus műveltsége, századeleji udavariassága mindenki számára természetes. Munkahelyén azonban elsősorban könyvtáros volt, hiszen csendes szemérmessége soha nem engedte, hogy az irodalommal való elkötelezettségéről – akárcsak a számára biztosan „ünnepnek” számító köteteinek megjelenése idején is – szójon. Mintha a tehetségét is szégyellte, titkolta volna, pedig erdélyi gyökerekből táplálkozó írói vénája, írásainak műves, szép, olykor archaizáló nyelvezete erre följosította volna. Ő azonban soha semmilyen módon nem kívánt kiemelkedni környezetéből, mintha azt kívánta volna éreztetni mindenkivel: én is csak egy vagyok a sok közül, veletek vagyok jóban–rosszban. Pontosan tudta, hogy az irodalom és az élet egyként szolgál, és ő csakis azáltal őrizheti meg hitét, igaz emberségét, ha nem veszi föl a neki odadobott kesztyűt, hanem ehelyett inkább baráti jobbot nyújt. Délutánonként csendes szemlélődéssel üldögélt „főnöki” szobájában, jól esett bekukkantani hozzá, mert személye az állandóságot, biztonságot jelentette. Mindig és mindenkihez volt néhány kedves, valódi érdeklődést sugalló szava. A könyvtári munkán túl beosztottjainak, kollégáinak élete, hétköznapjai legalább annyira foglalkoztatták, de soha nem a kisztílvú intimitások szintjén. Figyelte a környezetében élő embereket, akiknek „szövetmintáit” agyában rögzítette, hogy azok bizonyos részleteit hősei, regényalakjai megformázásakor majd fölhasználhassa. Klasszikus értelemben vett családközpontú ember volt, aki úgy érezte, hogy a huszadik századi „homo sapiensnek” egyetlen mentsvéra, biztonságot adó védőburka csakis az lehet, ha maga körül szerető rokonságot – ő személy szerint csodálatos társat és három igazán jól sikerült gyermeket – tudhat. Az otthon, a családi élet eseményei – ahogyan ez a kisközösségekben, a munkahelyek többségén elkerülhetetlen – észrevétlenül szívárogtak be a hétköznapjainkba, mint ahogy a mi kisebb-nagyobb magánéleti gondjaink is az ő életének részévé váltak. Soha nem volt tolakodó, nem kérdezett rá magánügyekre, hagyta, hogy kollégái maguktól megnyíljanak, és ezt rajtam kívül mások is megtették. A munkaidő utáni meghitt beszélgetéseink irodalomról, életől, családról sokszor a sötét estébe nyúltak, de hitem szerint mindeketten szerettük ezeket a kivételes alkalmakat. A beszélgetések nélkülözhetetlen kísérlője a fekete-kávé volt, Ádám nagyon szeretett kávézni, gyakran még este hét órakor is. Most is előttem van az a kép, ahogy kistíús mosollyal, a rá oly jellemző bajusz mögöl, bátortalanul megkérdezte, főznék-e neki, még egy kávért?

Talán nem születtett most „szabályos” nekrológ, de nézze ezt el nekem az olvasó. Hiszen pályáját, irodalomtörténeti jelentőségét méltatni nem az én feladatom. Halálhírlét véve – melynek feldolgozásához még sok időnek kell eltelnie – emlékképek kavarohtak elő a múltból, ezeknek rendezgetésével próbáltam meg összerakni magam és az őt ismerők számára ezt a fotót, amelyet remélem sokáig megőríz majd az emlékezet.

Bartók Györgyi